

ZAMONAVIY TA'LIM METODLARI-TA'LIMNI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHI

Jo'rayeva Gulandom Murodullayevna

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti stajor o'qituvchisi

Annotatsiya :Maqolada ta'lim samaradorligini oshirishda zamonaviy ta'lim metodlarining o'рни haqida fikr yuritilib,keng qamrovli taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.Zamonaviy ta'lim metodlari tahlil qilinib darslarda foydalanish yo'llari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Zamonaviy ta'lim,davra suhbatı metodu,bir daqiqa metodu,sinkveyn metodu,insert metodu

Kirish.

Bugungi kunda zamonaviy ta'lim maktablarda va ta'lim muassasalarida o'qitiladigan ta'limning eng so'nggi va zamonaviy ko'rinishidir.Ta'limning rivojlanishida,albatta ,zamonaviy ta'lim metodlarining o'рни katta.

Hech kimga sir emaski, ko'pchiligimiz o'qituvchi yo'naltirilgan sinfda, o'qituvchi markazda ,talabalar esa oldingi qatorlarda ma'ruza tinglaydigan muhitda ta'lim olganmiz.Bugungi kunda ham bu ta'limning asosi hisoblanadi.XXI asr fan va texnologiya asrida o'qituvchilar qora doskadan oq doskagacha va endi aqlli doskagacha bo'lgan texnologiyalar bilan ishlashga to'g'ri kelmoqda.Bu bizning dunyomizni,eng muhimi,ta'lim tizimimizni o'zgarishiga sabab bo'lmoqda.

“Davra suhbatı”metodi ta'limning zamonaviy metodlaridan biri hisoblanadi.Bu metod og'zaki va yozma shaklda o'tkazilishi mumkin.Davra suhbatı metodini qo'llayotganda stol va stullarni aylana shaklda joylashtirish tavsiya etiladi.O'g'zaki davra suhbatı metodida o'qituvchi mavzuni boshlab beradi.O'quvchilardan mavzu bo'yicha fikr bildirishlari so'raladi.Davradağı barcha o'quvchilar navbat bilan o'z mulohazalarini bayon qiladi.Eng so'nggida o'qituvchi fikrlarni nihoyalab xulosalaydi.

Yozma davra suhbatida ham stol-stullar aylana shaklda joylashtirilib,har bir o'quvchiga konvert qog'ozi beriladi.Har bir o'quvchi konvert ustiga ma'lum bir mavzu bo'yicha o'zining savolini beradi va yonidagi o'quvchiga uzatadi,Konvertni olgan o'quvchi o'z javobini qog'ozga yozib ,konvert ichiga solib qo'yadi va yonidagi o'quvchiga uzatadi.Bu konvertlar aylana bo'ylab harakatlanadi.

Bu metodning afzalligi shundaki,o'tilgan mavzularni yaxshi eslab qolishda,o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini oshirishda ,mustaqil fikrlashga o'rgatishda,jamoaviylikka o'rgatishda bu metodning o'рни katta .

“Bir daqiqa metodu”.Bu metodning asosini tezkorlik tashkil qiladi.O'quvchilarga bir daqiqa vaqt berilib ularga bajarishi kerak bo'lgan vazifa aytiladi.Bu metodni yozma bajarish foydalıroq.Masalan,o'quvchilar sizga bir daqiqa vaqt shu vaqtda qizil rangdagi

qattiq jism nomlarini yozishingiz kerak. O'quvchilar: parta, stol, stul, chelak, telefon, changyutgich, televizor va h.k so'zlarni yozishlari mumkin. Ba'zi o'quvchilar birorta so'z yozolmaydi. Bunga sabab o'quvchi dunyoqarashi o'zi o'tirgan xonadan chetga chiqolmaydi. Bu metoddan darslar jarayonida ko'p foydalanish o'quvchi dunyoqarashini rivojlantirishga yordam beradi.

• **Sinkveyn metodi.** Sinkveyn - axborotni lo'nda qisqa bayon qilish. Voqea hodisa jarayonni bir necha so'zlar bilan ifodalash. Sinkveyn atamasi fransuzcha - besh qatordan iborat she'r ma'nosini bildiradi.

Sinkveyn (fr. *Cinquains*, ingliz. *Sinquain*) 20-asr boshlarida Amerika Qo'shma Shtatlarida yapon she'riyati ta'sirida paydo bo'lgan besh misrali she'r shaklidir. Keyinchalik (so'nggi paytlarda va 1972-yildan beri Rossiyada) didaktik maqsadlarda, samarali so'z ishlab chiqishda foydalanilgan. Ba'zi metodistlarning fikricha, „sinkveyn“ o'quvchilar uchun murakkab ma'lumotlarni sintez qilish, xulosalar chiqarish va tezkor yechimlarni topishda samarali va foydali deb e'tirof etilgan („sinkveyn“ ularning leksik qobiliyatini baholashda foydali), so'z boyligini rivojlantirishda foydalanish maqsadga muvofiq.

20-asrning boshlarida an'anaviy sinkveyn amerikalik shoir Adelaida Krapsi tomonidan an'anaviy yapon asarlari asosida *xayku* va *tanka* janrida ishlab chiqilgan. Sinkveyn Adelaidaning vafotidan keyin to'plamida topilgan va 1914-yilda qayta nashr etilgan.

An'anaviy sinkveyn har bir bayt bo'g'ini asosida besh qatordan iborat: uning bo'g'in tuzilishi 2-4-6-8-2, ya'ni jami 22 bo'g'in. Teskari sinkveyn- 2-8-6-4-2 *misralar ketma-ketligi*; Ikki tomonlama yoki oyna-ikkita besh qatorli misralardan iborat, ya'ni birinchisi an'anaviy, ikkinchisi teskari sinkveyn. Sinkveyn kapalak yoki Kapalak Sinkveyn to'qqiz qatorli shaklga ega. Sinkveyn toji — yakunlovchi misrani tashkil etuvchi beshta an'anaviy sinkveyn. Sinkveyn naqsh — oltinchi sinkveynning birinchi qatori birinchi sinkveyndan, ikkinchisi esa ikkinchi sinkveyn olingan.

Birinchi qator sinkveyn mavzusi bo'lib, muhokama qilinayotgan ob'ekt va bir so'zdan (ot yoki olmoshdan) iborat narsaning nomi.

Ikkinchi qator mavzu muhokama qilinayotgan ob'ekt yoki narsani tavsiflovchi ikkita so'z (asosan sifatlar) bo'lishi kerak.

Uchinchi qator uchta fe'ldan tashkil topgan ibora bo'lib, muallifning mavzu bo'yicha nuqtai nazarini ko'rsatadi.

To'rtinchi qator-muallifning mavzu bo'yicha nuqtai nazarini ifodalovchi to'rt so'zli ibora.

Beshinchi qator — mavzuning mohiyatini tavsiflovchi bitta so'z. Sinxronizatsiya qoidalariga qat'iy rioya qilish shart emas. Misol uchun, to'rtinchi qatorda siz matnni yaxshilash uchun uch yoki beshta so'zdan foydalanishingiz mumkin. Shunga o'xshash foydalanish usullari boshqa usullarda ham qo'llanilishi mumkin.

Sinkveyn yozuvi ijodkorlikning erkin shakli hisoblanib, muallifdan materialdan asosiy ma'lumotlarni topish, ularni umumlashtirish va umumlashtirishni talab qiladi. Bundan tashqari, adabiyot darslarida (masalan, o'tgan mavzuni umumlashtirishda yoki asarlarni o'qib chiqqandan keyin) sinkveyndan foydalanish mumkin. Odatda tanqidiy fikrlashga imkon beradigan bu usul axborotni umumlashtirish, murakkab fikrlarni aniq yetkazish va fikr-mulohazalarni bildirishda samarali hisoblanadi. Buni individual ishda ham, guruh va juftlikda ham ijodiy bajariladigan vazifa deb hisoblash mumkin. Sinkveyn yordamida siz so'z boyligini rivojlantirishingiz, o'quvchilarning qiziqishini, bilvosita fikrlashni oshirishingiz, fikrlarni to'plashingiz, so'zlarni bir-biri bilan bog'lashingiz mumkin. Talabning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga ta'sir qiladi.

Analitik qobiliyatlarni shakllantirish

Sinkveyn yozish yoki tuzish, ya'ni katta hajmdagi asarning qisqacha taqdimoti tahlil qilish qobiliyatini takomillashtirish va rivojlantirish uchun foydalidir. Maktab asarlaridan farqli o'laroq, sinkveyn kamroq vaqt talab qiladi, mazmuni (ekspozitsiyasi) jihatidan qat'iy ramkalariga ega va yozuvchining shaxsiy qobiliyatini (intellekt, ijodkorlik, tasavvur) talab qiladi. Shunday qilib, sinxronlashtirishni yaratish uchta asosiy ta'lim tizimini uyg'un muvofiqlashtirishga imkon beradi: axborot, faoliyat va o'z-o'zini yo'naltirish elementlari.

Insert metodi .

Insert – samarali o'qish va fikrlash uchun belgilashning interfaol tizimi hisoblanib, mustaqil o'qib o'rganishda yordam beradi. Bunda mavzular va boshqa materi allar oldindan talabaga vazifa qilib beriladi. Uni o'qib chiqib, „V; +; - ; ? — belgilari orqali o'z fikrini ifodalaydi. Insert jadvali mustaqil o'qish jarayonida olinadigan ma'lumotlarni bir tizimga keltirishga imkoniyat beradi. Oldindan olingan ma'lumotni yangisi bilan o'zaro bog'lash qobiliyatini shakllantirishga imkon beradi. Talabalar jadval tarkibi va uni to'ldirish qoidasi bilan tanishadi. Shaxsan uni rasmiylashtirishadi.

Matnni belgilash tizimi:

(V)-men bilgan narsani tasdiqlaydi

(+)-yangi ma'lumot

(-)-Bilganlarimga zid

(?)-meni o'ylantirdi. Bu borada menga qo'shimcha ma'lumot zarur.

Sinf o'quvchilari guruhlariga bo'linadilar, guruhlar nomlanadi. O'qituvchi yangi mavzuni e'lon qiladi va har bir guruhdan yangi mavzuga oid ikkitadan fikr bildirishlarini so'raydi. Guruhlar navbati bilan (ushbu jarayonda guruhning barcha a'zolari faol ishtirok etishlarini ta'minlash maqsadga muvofiq) fikr bildiradilar. Bayon etilgan fikrlar yozuv taxtasiga yozib boriladi. Faoliyat yakunlangach, o'qituvchi yangi mavzu mazmuni yoritilgan matnni o'quvchilarga tarqatadi. So'ngra shunday topshiriq beriladi:

Topshiriq.

a) Matn bilan tanishib chiqing;

b) Matnning har bir qatoriga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

- (V) - matnda guruhlar tomonidan bildirilgan fikr o'z aksini topgan bo'lsa;
(+) - matnda guruhlar tomonidan bildirilmagan fikr yuritilgan bo'lsa;
(-) - matnda bildirilgan fikrlarga zid fikrlar mavjud bo'lsa;
(?) - matn bilan tanishish jarayonida tushunmovchiliklar yuzaga kelsa.

So'ngra guruh a'zolari shaxsiy qarashlarini o'zaro o'rtoqlashadilar, guruh bo'yicha belgilar soni umumlashtiriladi. Liderlar vositasida har bir belgining miqdori bayon etiladi va izohlanadi. O'qituvchi guruhlar tomonidan qayd etilgan sonlarni ularning nomlari yozilgan ustunga yozib boradi.

O'qituvchi har bir guruh lideri fikrini tugatgach, yuzaga kelgan qarama-qarshilik va tushunmovchiliklarni o'quvchilar to'g'ri hal etishlariga va tushunib olishlariga yordam beradi. Shundan so'ng guruhlar darslikda berilgan matn bilan tanishib chiqib, asosiy tushunchalarni ajratadilar ular o'rtasidagi mantiqiy munosabatlarni ochib berishga harakat qiladilar (modellashtiradilar). Guruhlar tomonidan ilgari surilgan fikrlar umumlashtirilib, liderlar tomonidan sinf jamoasiga yetkaziladi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy ta'limdan dars jarayonida foydalanish o'quvchilarni yangi mavzuni yaxshi yodda saqlashga, darsning samaradorligini oshirishda hamda darsning sifatli bo'lishida ahamiyati katta.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Yo'ldoshev. J.G', Usmonov. S .Ilg'or pedagogik texnologiyalar. -T., O'qituvchi 2004y
2. Ochilov. M. Yangi pedagogik texnologiyalar. -Qarshi: Nasaf, 2000y.
3. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. Muslimov. N.A, Usmonboyeva .M.N., Sayfurov. D.M., To'rayeva. A.B-T: Sano standart nashriyoti, 2015. 81-bet.